

І.Ю. Мелушова, канд. екон. наук

О.В. Прокопова, канд. екон. наук

В.Ю. Андросов, здобувач

ОЦІНКА ВПЛИВУ ІНФЛЯЦІЇ НА ДИНАМІКУ РІВНЯ ДОХОДІВ І ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

Запропоновано й обґрунтовано систему показників, які використовуються під час аналізу впливу інфляційних процесів на рівень доходів та витрат підприємств торгівлі.

Предложена и обоснована система показателей, используемых при анализе влияния инфляционных процессов на уровень доходов и расходов предприятий торговли.

Proposed and justified system of indicators used in the analysis of the impact of inflation on income and expenditure commercial.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах, як основний показник кінцевих результатів підприємства, прибуток набуває особливого значення. Він вимірює результати праці, визначає ефективність виробничо-господарської діяльності. Його величина є основним критерієм оцінки роботи підприємства, а в теперішній час, також, головним джерелом фінансування розвитку виробництва.

Важливим етапом проведення дослідження результатів діяльності торговельного підприємства, є здійснення глибокого та багатостороннього аналізу основних показників його господарської діяльності, а також виявлення основних тенденцій їх розвитку.

За високими темпами інфляції ступінь викривлення реального фінансового стану підприємства велика. Фінансова звітність не є об'єктивною основою щодо прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Таким чином, щоб знизити вплив інфляції на фінансові результати підприємств торгівлі, слід своєчасно контролювати рівень торговельної надбавки в ціні продукції, під час аналізу господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Механізм формування та аналізу фінансових результатів на рівні підприємств приділяється увага в працях з економічної теорії, економіки підприємств, економічного аналізу, фінансового менеджменту,

управлінського обліку [1–4] та ін. Але низка питань вимагає уточнення та конкретизації. До переліку таких питань варто віднести необхідність обґрунтування та систематизації показників, що дозволяють оцінювати вплив інфляційних процесів на рівень доходів та витрат підприємств торгівлі під час аналізу господарсько-фінансової діяльності.

Мета та завдання статті. Метою даної статті є обґрунтування основних методичних підходів до побудови системи показників, які дозволяють оцінювати вплив інфляції на рівень доходів та витрат підприємств торговельної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження зовнішнього середовища є необхідним у процесі розробки будь-якої стратегії діяльності підприємства. У сучасній економічній літературі зовнішнє оточення підприємства розглядається як складна багаторівнева структура, елементи кожного рівня якої формуються під впливом власних (специфічних) чинників і по різному (за силою та направленістю) впливають на діяльність підприємства [5].

Непідготовленість багатьох підприємств до взаємодії із зовнішнім середовищем, нехтування його вимогами та потребами – одна з причин розвитку кризових явищ, загрози банкрутства [6].

Необхідність дослідження проблеми взаємодії підприємства та зовнішнього середовища обумовлена формуванням нової концепції управління підприємства як відкритою системою, внутрішня стабільність якої залежить від умов зовнішнього оточення. Навіть, якщо на самому підприємстві не відбувається ніяких змін, постійні зміни у параметрах зовнішнього середовища суттєво впливають на результати його діяльності. Це викликає необхідність проведення моніторингу стану зовнішнього середовища підприємства, який розглядається як невід’ємна частина стратегічного планування.

Прийнято визначати наступні ситуаційні характеристики окремих елементів зовнішнього оточення та їх взаємодію: взаємопов’язаність чинників зовнішнього середовища, тобто рівень сили з якою зміна одного впливає на зміну інших чинників середовища; складність зовнішнього середовища, яка визначається їх кількістю, на зміну яких виробнича система повинна реагувати щодо забезпечення свого виживання, а також рівень варіації кожного чинника; динамічність зовнішнього середовища, тобто швидкість із якою відбуваються зміни у середовищі підприємства.

Знання про значущість, рівень та направленість того або іншого чинника зовнішнього середовища на величину показників діяльності, дозволяє підвищувати обґрунтованість прийняття управлінських

рішень у процесі формування фінансових результатів у підприємствах торгівлі та цілеспрямовано управляти даним процесом.

Однією зі складових зовнішнього середовища є економічна складова, яка визначається рівнем та особливостями ринкового механізму. До її характеристик відносять рівень економічного розвитку, бюджет країни і його виконання, доступність ресурсів, доходи населення, рівень безробіття, рівень оподаткування, інфляція, відсоткові ставки, продуктивність праці, величина заробітної платні й ін. Механізм її впливу на фінансові результати очевидний.

Предметом нашого дослідження є інфляційний чинник, який є досить складним соціально-економічним явищем. Інфляція знецінює всі доходи та надходження підприємства. Будь-яка відстрочка платежів веде до того, що підприємство отримує лише частину доходу що їм належить. Інфляція призводить до невинновданого зростання потреби підприємства у оборотних коштах у зв'язку з тим, що витрати підприємства на закупівлю товарів, заробітну платню та інші елементи, які відображаються в собівартості продукції за цінами попереднього періоду, не повертає суми реальних витрат підприємств у поточному періоді. Інфляція кривдить реальну вартість капіталу підприємства, його активів і обов'язків.

Таким чином, вплив інфляції на доходи підприємств проявляється розмаїтно, але загальним знаменником є зміна відносних пропорцій цін і кредитно-фінансових показників. До найбільш суттєвих проблем слід віднести:

- різницю у динаміці цін на реалізовану продукцію та цін закупівлі товарів;
- різницю у динаміці цін на реалізовану продукцію та ставок відсотків за залученими грошовими коштами;
- різницю у динаміці вартості нових реальних активів та величин амортизаційних фондів;
- вплив інфляції на динаміку доходності інвестиційних проєктів;
- зміну грошових потоків під впливом затримок у розрахунках й інших чинників, значущість яких посилюється під час високого рівня інфляції.

Таким чином, у господарській діяльності незбалансована інфляція часто проявляється в темпах випередження тих чи інших цін.

Запропонований методичний підхід визначається процедурою співставлення динаміки різних цін та тарифів, що особливо важливо в умовах економіки, відмінністю якої є наявність незбалансованої інфляції.

Під час прийняття управлінських рішень у процесі формування фінансових результатів підприємствам торгівлі необхідна інформація про динаміку доходів та витрат як у фактичних, так і у порівнянних цінах. Торговельна надбавка, що являє собою різницю між ціною реалізації та ціною закупівлі товарів й включає у себе доходи та витрати що формуються під впливом різних цін та тарифів, схильна впливу оптових та роздрібних цін.

Як правило, в умовах інфляції попиту ціни споживчого ринку зростають темпами, що випереджають. В умовах інфляції витрат, навпаки, часто темпами, що випереджають зростають ціни виробників продукції. Варіація споживчих цін і цін промислової продукції досить різноманітна, відповідно й коефіцієнти випередження чи відставання у кожний період різні. Якщо оптові ціни агреговано зростають швидше, ніж роздрібні, то розмір середньої торгової надбавки знижується і навпаки.

Дані закономірності обумовили побудову системи показників, що дозволяють оцінювати вплив інфляційних процесів на динаміку рівня доходів та витрат підприємств торгівлі.

Перший показник, дозволяє оцінювати вплив незбалансованої інфляції на середній рівень торговельної надбавки. У загальному вигляді формулу розрахунку можна подати:

$$\Delta = L_i - L_{i0},$$
$$L_i = 100 - \frac{I_{wp}}{I_{rp}} \times (100 - L_{i0}),$$

де Δ – відхилення рівня торговельної надбавки, склалось під впливом інфляції, % до обороту;

L_i – базисний рівень торговельної надбавки, що скориговано за темпами інфляції, % до обороту;

L_{i0} – базисний рівень торговельної надбавки, % до обороту;

I_{wp} – індекс цін постачальників;

I_{rp} – індекс роздрібних цін.

Використання даного показника дозволяє отримати, за результатами кожного періоду, інформацію щодо динаміки торговельної надбавки у порівнянних цінах, відокремив чинники екзогенного характеру від змінних ендогенного.

Якщо доходи підприємств торгівлі формуються під впливом двох видів цін, то витрати обігу складаються під впливом багатьох цін, а саме: транспортних та комунальних тарифів, відсоткових ставок комерційних банків, цін виробничих ресурсів, ціни праці та ін.

Орієнтиром щодо характеристики цієї динаміки може бути інформація щодо індексів цін чинників виробництва та тарифів постачальників сировини та послуг. Ці ціни змінюються не збалансовано, тому доцільно розраховувати середньозважений індекс цих тарифів за наступною формулою:

$$\bar{O} = \frac{\sum Fn}{\sum n},$$

$$\bar{X} = \frac{x_1 n_1 + x_2 n_2 + \dots}{\sum n},$$

де x – індекс відповідного тарифу;

F – питома вага витрат цього виду в загальній сумі витрат;

n – види тарифів та цін.

Даний індекс характеризує арегійовану динаміку цін та тарифів, що формують витрати підприємств торгівлі, причому в розрахунок приймається не тільки динаміка кожного виду тарифів, але й питома вага відповідних витрат у їх загальній сумі.

Для розрахунку другого показника, що дозволяє оцінювати вплив інфляції на рівень витрат необхідна інформація за двома тенденціями: зважених роздрібних цінах та зважених тарифів і цін постачальників товарів та послуг.

$$\Delta = L_n - L_{no},$$

$$L_n = \frac{I_t}{I_{rp}} \times L_{co},$$

де Δ – відхилення рівня витрат обігу, що склалось під впливом інфляції, % до обороту;

L_c – базисний рівень витрат обороту, що скориговано за темпами інфляції, % до обороту;

L_{no} – базисний рівень витрат обороту, % до обороту;

I_t – середньозважений індекс тарифів;

I_{rp} – індекс роздрібних цін.

Фінансові результати підприємств торгівлі залежать не тільки від динаміки рівня поточних витрат, але й від динаміки рівня доходів. Сукупний вплив цінового чинника на рівень торговельних доходів і витрат обумовлює зміну рентабельності обороту.

Висновки. Таким чином, запропонована система показників оцінки впливу інфляції на рівень доходів, витрат та прибутку підприємств торгівлі, що базуються на співставленні динаміки

зовнішніх та внутрішніх цін, дозволяє створити інформаційну основу, а також отримати кількісні характеристики, використання яких забезпечує зниження невизначеності та підвищення рівня обґрунтованості під час прийняття управлінських рішень.

Список літератури

1. Крылов Э. И. Анализ финансовых результатов, рентабельности и себестоимости продукции : учеб. пособие / Э. И. Крылов, В. М. Власова, И. В. Журавкова. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 720 с.
2. Кравченко Л. И. Анализ хозяйственной деятельности в торговле / Л. И. Кравченко. – Минск : Высшая школа, 1995. – 367 с.
3. Голов С. Ф. Управленческий бухгалтерский учет / С. Ф. Голов. – К. : Сарби, 1998. – 382 с.
4. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств : навч. посібник / Р. А. Слав'юк. – К. : ЦУЛ, 2002. – 460 с.
5. Пастухова В. В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність / В. В. Пастухова. – К. : КНТЕУ, 2002. – 302 с.
6. Андрушак Є. М. Діагностика банкрутства українських підприємств / Є. М. Андрушак // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 118–124.
7. Мелушова

Отримано 30.03.2012. ХДУХТ, Харків.

© І.Ю. Мелушова, О.В. Прокопова, В.Ю. Андросов, 2012

УДК 65.012.122

Т.О. Сідорова, канд. екон. наук, проф.

Т.В. Польова, канд. екон. наук, доц.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ТА АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто сутність ефективності господарської діяльності та досліджено особливості цієї категорії, визначено методичні підходи до аналізу ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

Рассмотрена сущность эффективности хозяйственной деятельности и исследованы особенности данной категории, определены методические подходы к анализу эффективности деятельности субъектов хозяйствования.

Essence of efficiency of economic activity is considered and the features of this category are investigational, the methodical going is certain near the analysis of efficiency of activity of enterprises.